

BALÓNEK, KTERÝ SPLASKL

Na okraj jedné pravičácké provokace

Jiří Hájek

V minulém roce uzavřelo naše umění jednu důležitou vývojovou etapu, kterou předsednictvo ÚV KSČ ve zprávě pro loňské říjnové plenum ústředního výboru, přednesené soudruhem Vasilem Biľakem, charakterizovalo slovy, že se „po škodách způsobených kontrarevolucí podařilo zformovat marxisticko-leninské jádro talentovaných a tvořivých umělců, kolem něhož se seskupují všichni poctiví tvůrci kultury. Každý umělec, který se chce upřímně zapojit a podílet na rozvoji socialistické kultury, má pro to dost možností“. Výrazem dovršení této první etapy konsolidace naší kulturní fronty byly ustavující sjezdy nových uměleckých svazů v Čechách a sjezdy reorganizovaných svazů na Slovensku. Tyto sjezdy přirozeně nepotěšily ony kruhy, které už tři roky ve dne v noci hlásají z různých buržoazních propagandistických centrál, že česká a slovenská kultura nebude schopna života bez neblahých „hrdinů“ takzvaného pražského jara 1968. Nepotěšily ani tyto „hrdiny“ samotné. Principiální, avšak moudrý a rozvážný tón hlavního referátu ÚV KSČ s. G. Husáka na říjnovém ideologickém plénu jim do budoucna nedává nejmenší šance, že by mohli jakkoliv ovlivňovat další vývoj našich národních kultur.

Poslední týdny ukázaly, že nové svazy chtějí ve své činnosti důsledně vycházet ze závěrů říjnového pléna a že pro dovršení izolace posledních militantních pravičáků nepochybně plně využijí i poučení, jež vyslovil na říjnovém plénu soudruh G. Husák, mluvě o tom, že v přístupu k umělcům a vědcům, které můžeme získat pro socialistickou společnost, je třeba trpělivosti. „Nemluvíme o tom proto,“ řekl s. Husák, „že máme vyhlásit generální amnestii nebo něco podobného, ale abychom uměli diferencovat, koho můžeme získat, koho ne, kdo je jasný nepřítel, kdo dnes ještě stojí na nepřátelských pozicích, kdo byl organizátorem a kdo byl tam někde vedle, kdo se zamotal a hledá k nám poctivě cestu.“ Tyto zásady dalšího postupu tvůrčích svazů i příslušných státních orgánů jsou zárukou, že se nám postupně podaří „plně obnovit funkce kultury a umění, spjaté se socialistickým posláním“, jak o tom mluvil ve svém referátu s. V. Biľak, a že poslední pravicově revizionističtí „proroci“ se stanou už jen bezmocnými diváky tohoto procesu.

Avšak jejich zahraniční protektoři a duchovní blíženci nechtějí za žádnou cenu připustit, aby se z nich stali jen diváci. Koncem minulého

roku hned dokonce při dvou příležitostech vyslovili na adresu naší tzv. intelektuální opozice nespokojenost nad tím, že se už na nic nezmuže, že nehraje žádnou roli a nechá za sebe bojovat už jen Svobodnou Evropu, pařížské Svědectví a římské Listy. Poprvé zazněly tyto hlasy na pařížském „československém kolokviu“, za jehož neúspěšnou organizaci „umyla hlavu“ vůdci francouzských socialistů Mitterandovi dokonce většina Socialistické internacionály. Podruhé vyjádřil nespokojenost s pasivitou našich pravičáků na zasedání tzv. exilové sekce PEN-klubu v Západním Berlíně sám pan Tigris, tedy osoba v pravicových kruzích nepochybně autoritativní.

Na začátku prosince minulého roku se ukázalo, že tato „kritika“ padla na úrodnou půdu. Jejím výsledkem byla petice, zorganizovaná V. Havlem, I. Klímou, A. Klimentem, P. Kohoutem a L. Vaculíkem, o níž se naše veřejnost už něco dozvěděla z odsuzujícího stanoviska prosincového zasedání Svazu českých spisovatelů a z krátkého komentáře Rudého práva a Tvorby (a jen nepřímě i z dopisu, uveřejněného koncem prosince v Tvorbě, jímž M. Jariš odvolává svůj podpis na petici). Protože jde o historii skutečně politicky poučnou, od níž si stratégové zahraničních nepřátelských, propagandistických centrál mnoho slibovali a která jim připravila tak důkladné zklamání, myslím, že informace o ní by neměla zůstat omezena jen na spisovatelskou obec, již o této věci referoval na lednové plenáři Svazu českých spisovatelů jeho předseda Jan Kozák. Poučení, které z ní vyplývá, se netýká jen spisovatelů: ukazuje reálný poměr sil na kulturní frontě, avšak zdaleka nejen v ní.

Hlavní organizátoři této akce, které jsme už vyjmenovali, potřebovali vymyslet něco, čím by dokázali, že nejsou tak dokonale izolováni, jak se o nich tvrdí. Potřebovali něco, pro co by mohli získat sympatie a podporu pokud možno co největší části spisovatelů, organizovaných v novém Svazu, i těch, kteří dosud stojí mimo Svaz, avšak jsou naší veřejnosti známi svým dílem. Z tohoto hlediska si vymysleli pro svou akci dosti obratnou motivaci: obrátit se na prezidenta republiky soudruha L. Svobodu se žádostí o amnestii pro ty, kdo byli v minulém roce odsouzeni, jak známo, nikoliv pro své politické názory, nýbrž za rozvratnou protistátní činnost, v které pokračovali až do svého zatčení, přestože byli už vícekrát varováni. V předvánoční době jsou lidé náchylní k sentimentalitě a možná spíš „přehlédnou“ v textu, který podpisují, například takovou „podrobnost“, že lidé, odsouzení podle našich zákonů, jsou tu nazýváni „socialisty, kteří své nejlepší síly věnovali budování socialismu“. Že se dají pohnout tím spíš, jestliže se v žádosti zdůrazňuje, že názory podepsaných „na různé zásadní i dílčí otázky jsou rozdílné“ a že iniciativa k této akci

prý vyšla od národního umělce Jaroslava Seiferta, který se s touto peticí prý chce soukromě obrátit na prezidenta republiky.

Přitom je jasné, že organizátorům akce, kterým se dodatečně opravdu podařilo zmanipulovat pro jejich cíle i Jaroslava Seiferta, nešlo o amnestii ani o žádné jiné „všeobecně lidské“ motivy, nýbrž o jedno jediné: o příležitost, jak dokázat, že tu ještě jsou, že dál bojují stejný boj jako v roce 1968 (samozřejmě že z jejich ideologické platformy se jeví ti, kdo socialistickou společnost chtěli znovu uvrhnout do rozvratu, do něhož ji strhli v roce 1968, jako nejlepší „budovatelé socialismu“) a že na širokou spisovatelskou obec mají pořád ještě silnější vliv než strana i nový Svaz spisovatelů. Lidé, kteří nesou odpovědnost za škody a ztráty, jež naší kultuře a společnosti způsobili, si jistě plně uvědomují, že jejich dnešní společenský kredit je tak nulový, že ze všech nejméně mají reálnou možnost pomoci čemukoliv a komukoliv, koho se ujímají, obracejíce se dokonce k nejvyšším představitelům našeho socialistického státu. To si ovšem mohli a měli na první pohled uvědomit všichni, na něž se organizátoři petice obrátili se žádostí o podpis. Velkou většinou si to také skutečně uvědomili.

Pokud tato petice měla být jakýmsi měřením sil mezi posledními zbytky pravičácké garnitury a mezi kulturní politikou naší strany i Svazem spisovatelů, dopadlo to pro Havly, Kohouty a Vaculíky hodně zle. Navzdory všem svým kumštům a podvodné argumentaci s J. Seifertem, kterého vydávali za duchovního otce celé akce, dali dohromady všeho všudy 36 podpisů. Většinu mezi nimi mají ti, které dohře známe z minulosti jako kulturní reprezentaci pravicových sil a kteří svými podpisy jen stvrzují, že dodnes nic nepochopili a v ničem se nezměnili a že jsme jim v nejmenším nekřivdili, pokud jsme je kvalifikovali jako militantní pravičáckou falangu. To kromě samotných organizátorů jistě platí o takovém K. Kosíkovi, J. Hanzelkovi, L. Čivrném, J. Kopeckém, A. Hoffmeisterovi, F. Pavlíčkovi, J. Šotolovi, J. Putíkovi a řadě dalších „přimknuvších se“. Pokud se organizátoři podpisové akce obrátili na členy nového Svazu spisovatelů, utrpěli však kromě dvou případů hned na začátku tak dokonalou blamáž, že tímto směrem se záhy vzdali dalších pokusů. Více než důrazné poučení jim v tomto smyslu dali spisovatelé V. Závada, I. Skála, V. Kaplický, J. Pilař a A. Pludek, kteří se s nimi vůbec odmítli bavit. Neméně důležité je i to, že je stejně odmítli tři významní spisovatelé, kteří tehdy do Svazu spisovatelů teprve vstupovali, Jan Otčenášek, V. Neff a L. Fuchs (sic! pozn. red.), a že se podobně chovali i spisovatelé stojící mimo Svaz, jako např. K. Nový, J. Nesvadba a B. Březovský. Avšak to jsou jen případy obecně známé: o kolik spisovatelů se neúspěšně pokoušeli, nelze zjistit.

Avšak i oněch původních šestatřicet podpisů se začalo rychle sesychat. Z dopisu M. Jariše, který Tvorba uveřejnila už na sklonku minulého roku, jsme se už mohli přesvědčit, že mezi signatáři této provokační petice bohužel nebyla vždy jen jména, která jsme na ní samozřejmě očekávali. Ukázalo se i v jiných případech, že organizátoři této petice cynicky zneužili lidské izolace některých spisovatelů, nebo že je podvedli líčením této mezinárodně dobře připravené provokace jako soukromé záležitosti J. Seiferta, jenž se chce se svou čistě humánní žádostí obrátit na prezidenta republiky s. Ludvíka Svobodu. Těmto spisovatelům, stejně jako předtím M. Jarišovi, stačilo k tomu, aby dokonale prohlédli, prosté zjištění, jak s touto peticí od prvních dnů „pracuje“ nepřátelská zahraniční propaganda. Národní umělkyně J. Glazarová, které byla petice podstrčena, dokud ještě nesla jen podpis Seifertův, se po této trpké zkušenosti na J. Seiferta obrátila dopisem, jehož opis zaslala Svazu spisovatelů. Píše v něm mj.:

„Už dlouhou dobu žiji vzdálena aktuálního dění, jsem utýrána trvalými bolestmi, a snad právě proto jsem důvěřivě přijala jen lidský a slitovný tón Vaší petice... Netušila jsem, a to právě je můj omyl, kdo všechno svým jménem dá potom petici ještě jiný smysl a účel. Věřím, že ani Vy jste se toho nenadál.“ J. Glazarová dále líčí, jak se teprve před Štědrým večerem poprvé dozvěděla o reakci nepřátelské propagandy na tuto petici, i kdo všechno ji podepsal. Říká o tom doslova:

„V této konstelaci nemám co dělat. Nebyla jsem v ní po celou dlouhou dobu, kdy narůstala krize ve Svazu. Naopak oni přesně věděli, že k nim nepatřím a patřit nechci. A jestliže mne mé mučivé onemocnění izolovalo od veřejného života a uzavřelo do čtyř stěn, neznamená to, že jsem opustila vše, pro co jsem léta žila a pracovala. Nechci, nemohu, odmítám tuto šachovou partii, která mne nahrála na první řádku podpisů jako trojského koně.“

„Mistře,“ končí svůj lidsky nesmírně čestný i vzrušující dopis Seifertovi tato spisovatelka, jejíž celé životní dílo je spjato s věcí socialismu, „jsem přesvědčena, že se Vám tato humanisticky cítěná petice vymkla z rukou. Že jste nezamýšlel to, co se stalo. V každém případě prosím, abyste na ní přeškrtnl moje jméno.“

Pokud jde o Jaroslava Seiferta, je na něm samotném, aby vysvětlil nejen J. Glazarové, ale celé naší veřejnosti, jak se dostal k této akci, která vznikla mimo něj a do níž byl dodatečně vtažen. Se stejnou žádostí jako J. Glazarová se na něj obrátili i další významní spisovatelé. Jiní vzali zpět své podpisy v dopisech zaslanych vedení Svazu. Jsou mezi nimi mj. jména jako O. Daněk a F. Kožík; je to celkem osm lidí, kteří shodně konstatují, že jejich podpisu bylo zneužito.

Kdo tentokrát nejde s námi

Zbylo tedy z původních 38 nakonec jen 28 jmen. A i mezi nimi je ještě několik těch, která na tuto obratně zastřenou politickou provokaci nepatří, jejichž nositelé dříve nebo později pochopí, co si tak hluboce uvědomila národní umělkyně J. Glazarová a další. Nicméně nemůžeme nevy-slovit svůj údiv a vážné znepokojení nad tím, že např. takoví spisovatelé, jako je V. Káňa, V. Lacina a J. Mareš, zatím nechápou, jak trapnou úlohu hrají v téhle hře, která směřuje proti všemu, oč celým svým předchozím dílem usilovali. Jsem však přesvědčen, že jednou to pro ně bude zkušenost stejně poučná jako pro ty, kdo už pochopili, že svými podpisy dělali stafáž něčemu, s čím nemají nic společného.

Není náhoda, že v téže době dostal Svaz spisovatelů přihlášky Jana Otčenáška, Vladimíra Neffa a Ladislava Fuchse (sic! pozn. red.), v nichž se plně stavějí za politiku strany a za program Svazu spisovatelů. Ocituje se alespoň jeden z těchto dopisů, který nese podpis V. Neffa:

„Zažádal jsem o přijetí za člena Svazu, protože nechci nadále stát mimo kolektiv českých spisovatelů, kteří po mém upřímném přesvědčení zvolili správnou cestu pravdy, rozumu a cti. Jsem si plně vědom politicko-ideových požadavků, jež jsou na členy Svazu kladeny, chci se jim podřídit a dát jim výraz jak svým budoucím dílem, jež mi zbývá dotvořit, tak svým občanským postojem.“

Měření sil, o které se pravicoví představitelé pokusili, dopadlo jednoznačně. Izolace, z níž chtěli prorazit, se naopak znovu prohloubila všemi směry. Dokonce i zahraniční nepřátelské propagandistické centrály, které „najely“ na tuto krátkodechou, neuživou senzaci zpočátku s tak náramným elánem, že velkoryse přičetly k signatářům petice dokonce i jména těch, kdo její organizátory vyhodili ze dveří (nehledě na to, že důsledně mlčely a dodnes mlčí o těch, kdo své podpisy odvolali), náhle začali ve své horlivosti ochabovat. Další propagandistický balónek splaskl. Ti, na které Svobodná Evropa a Tigridovo Svědectví upínají v naší kultuře všechny své naděje, jsou po krachu této akce odsouzení k roli bezmocných diváků už se zcela definitivní platností. Kultura jde dál a život jde dál přesně opačným směrem, než by si přáli. Rozhodně nebylo jejich úmyslem urychlit dovršení diferenciací v řadách našich spisovatelů. Přesto k ní bezděčně přispěli: a to nejen u těch, kteří si teprve na základě zahraničních ohlasů uvědomili, k čemu byli zneužití. Důležitější je, že naprostá většina našich spisovatelů se zneužít nedala a že dokonce i mnozí z těch, kdo zatím stáli stranou, začínají chápat, kde je jejich místo.

(*Tvorba* 5, 1973, č. 6, 7.2., s. 8)